

Zapiski bibliograficzne

ZIEMIE ZACHODNIE

„PRZEGLĄD ZACHODNIO — POMORSKI” zeszyt 4/1963. Instytut Zachodnio-Pomorski. Szczecin 1963, s. 177.

Powyższy numer czasopisma zachodniopomorskiego otwiera artykuł T. Białeckiego, określającego — na podstawie systemu obronnego — zachodnią granicę terytorium plemiennego Szczecinian we wczesnym średniowieczu. W kolejnych pracach A. Piskozub podejmuje próbę ustalenia zasięgu geograficznego ogółu nazw, w których występuje słowo „Pomorze”, B. Sadaj charakteryzuje 5-letnią działalność Punktu Konsultacyjnego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Szczecinie (1958—1963), zaś Z. Czapliński i S. Pawłowicz omawiają aktualną sytuację i specyficzne cechy szczecińskich PGR-ów.

W dziale „Materiałów” opublikowano dwie prace: 1) M. Jastrząb, A. Pawelczyńska, *Złocieniec i jego mieszkańcy*; 2) A. Pawelczyńska, *Mieszkańcy Szczecinka i ich potrzeby*. Ponadto zeszyt zawiera recenzje, szkic L. Proroka, *Literatura w służbie Ziemi Zachodnich*, publicystyczny artykuł W. Myślenickiego pt. *Odnowa ruchu kulturalnego*, sprawozdanie H. Lesińskiego z działalności Woj. Komitetu Społecznego Funduszu Odbudowy Kraju i Stolicy w Szczecinie oraz L. Babińskiego — z prac Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego w r. 1962.

Z *dziejów Świdwina* „Biblioteka Słupska” tom 9, Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddziały w Słupsku, Złotowie, Koszalinie. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1963, s. 111.

Na tom ten składa się 8 szkiców, ukazujących dzieje miasta Świdwina i najbliższych okolic. I tak: M. Sikora

charakteryzuje — na podstawie dotychczasowych znalezisk archeologicznych z terenu powiatu — fazy osadnictwa człowieka i historię kultur w czasach najdawniejszych (od epoki neolitu do okresu wczesnośredniowiecznego); K. Śląski szkicuje dzieje rozwoju społeczno-gospodarczego Świdwina (od XIII do XX w.); J. Feith pisze o stanowisku głównych warstw społeczeństwa pomorskiego wobec panowania krzyżackiego na ziemi świdwińskiej, znaczeniu tych terytoriów dla Zakonu, ich miejsca w konflikcie polsko-krzyżackim. W następnych artykułach E. Smulikowska-Rowińska omawia rozwój przetrzynny Świdwina, jego zabudowę; Z. Radacki — historię zamku w Świdwinie, a S. Schwann pisze o Rudolffie Virchowie, urodzonym w Świdwinie światowej sławy lekarzu i biologu, autorze kilku prac z historii tego miasta, kierowniku badań archeologicznych prowadzonych na Pomorzu, Śląsku i Łużycach. Dwa ostatnie z opublikowanych artykułów dotyczą dziejów najnowszych: J. T. Czosnyka, *Z historii Liceum Pedagogicznego w Świdwinie*; K. Majewska, *Z dziejów Świdwina w latach 1945—1948*.

MARIAN SOBAŃSKI: *Teatr Polski na Śląsku 1922—1939 (Materiały i wspomnienia)*. Śląski Instytut Naukowy w Katowicach. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1963, s. 184.

Zarys dziejów Teatru Polskiego (od 1936 r. Teatr im. Stanisława Wyspiańskiego) w Katowicach, pierwszej polskiej sceny zawodowej na Śląsku, skreślony przez jej długoletniego kierownika. Swoją działalnością Teatr ten obejmował również tereny Śląska pozostałe w granicach Niemiec, stąd jego znacze-

nie w dziejach walki o polskość tej dzielnicy.

Praca składa się z dwóch zasadniczych części. Część pierwsza, o charakterze dokumentarnym, zawiera krótkie charakterystyki działalności teatru w kolejnych sezonach artystycznych, repertuar, obsady aktorskie, dane dotyczące liczby przedstawień, frekwencji widzów itp. w l. 1922—1939. Część druga zatyt. *Sytuacja i problemy Teatru Śląskiego* zawiera uwagi na temat zasięgu oddziaływania Teatru, środowiska jego pracy, kierunków repertuarowych, warunków i organizacji pracy artystycznej i in. Tom zamykają krótkie wspomnienia autora z okresu jego pracy na stanowisku dyrektora Teatru Polskiego w Katowicach.

Szkice legnickie tom I. Praca zbiorowa pod redakcją Romana Hecka. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Legnicy. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Wrocław-Warszawa-Kraków 1962, s. 221.

Zbiór prac w formie popularnonaukowej ukazujących najciekawsze epizody z najdawniejszej i najnowszej historii Legnicy i regionu. Na tom składają się następujące szkice: J. Kaźmierczak, *Z. Trudzik, Z pradziejów ziemi legnickiej* (zarys dziejów osadnictwa i kultury); J. Domański, *Polskie nazwy osad w powiecie legnickim*; K. Bartoszewski, *Bitwa legnioka w literaturze pięknej* (omówienie genezy, koncepcji ideowo-artystycznej, stosunku do źródeł autorów polskich podejmujących w swoich utworach motyw bitwy legnickiej, od *Pieśni o Henryku Pobożnym* A. Bielowskiego po *Legnickie pole* Z. Kossak); W. Turoń, *Sylwetki Piastów legnickich* (charakterystyka 10 książąt legnickich); J. Lepiarczyk, *Leg-*

nickie „Monumentum Piasteum” (analiza ideowo-stylistyczna mauzoleum Piastów w legnickim kościele św. Jana); J. Miniewicz, *Żołnierz polski na ziemi legnickiej w epoce napoleońskiej*; I. Presler, *Samorząd Legnicy w latach 1945—1950*; A. Rozbicki, *Wspomnienia ze wsi podlegnickiej*; H. Bobowska, *15 lat Liceum Pedagogicznego w Legnicy (1946—1961)*; Z. Błaszak, *Stosunki demograficzne Legnicy w latach 1955—1959*; E. Kobzdaj, *Archiwum Państwowe w Legnicy*, T. Gumiński, *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Legnicy*.

EDWARD FRANKIEWICZ: *Kaplica Piastowska w Opolu*. Prace Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 73.

Dzieje, szczegółowy opis i interpretacja poszczególnych dzieł oraz elementów konstrukcyjno-dekoracyjnych zażytkowej kaplicy pod wezwaniem św. Anny w kościele franciszkanów w Opolu, zwanej też Kaplicą Piastowską. W analizie zabytków autor uwzględnił momenty historyczne odnoszące się do dynastii opolskich Piastów. Praca opatrzona licznymi zdjęciami omawianego obiektu.

Ziemia Trzebnicka. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 189.

Publikacja o charakterze informacyjnym, zawierająca szkice o rozwoju gospodarczym, kulturalnym, położeniu i środowisku geograficznym, dziejach Trzebnicy i regionu, pewnego rodzaju „słownik trzebnicki”, informator turystyczny oraz fragmenty wspomnień z l. 1945—1946 pierwszych na ziemi trzebnickiej osadników.

Zestawił W. T.

NIEMCY

Ogólne

MARIO BENDISCIOLI: *Die Zeitgeschichte in Italien*. „Geschichte in

Wissenschaft und Unterricht” nr 9/1963, s. 593—604.

Artykuł przedstawia rozwój po-

glądów na badania w zakresie historii współczesnej we Włoszech. W części pierwszej autor, były rektor Uniwersytetu w Salerno, charakteryzuje poglądy historiografii włoskiej na metodologię badań w zakresie historii współczesnej. Koncentrują się one głównie wokół pytania, czy możliwe jest naukowe opracowanie dziejów współczesnych. Odpowiedź jest pozytywna i na tym stwierdzeniu kończy się właściwie dorobek historiografii włoskiej z zakresu metodologii historii współczesnej. W drugiej części artykułu autor omawia najważniejsze prace historyków włoskich z dziedziny historii współczesnej, które podejmują głównie problematykę ruchu oporu. W trzeciej części swojego artykułu Bendiscioli przedstawia najważniejsze placówki badawcze zajmujące się opracowywaniem problemów z zakresu historii współczesnej. Okazuje się, że ten dział badań uprawiany jest głównie przez placówki pozauniwersyteckie. Dopiero od 1955 r. datują się pierwsze próby wprowadzenia wykładów z dziedziny historii współczesnej. W tym czasie utworzone zostały dwie katedry historii współczesnej na uniwersytetach we Florencji i Turynie. Rozwój historii współczesnej we Włoszech wykazuje wiele podobieństw z rozwojem tej dyscypliny w NRF.

JANKO MUSULIN: *George Peabody Gooch*. „Neue Rundschau” nr 4/1963, s. 595—599.

Znany historyk angielski George Peabody Gooch, uważany za jednego z wybitnych znawców historii Niemiec, ukończył 90 rok życia. Artykuł powyższy napisany z tej okazji zawiera charakterystykę sylwetki Goocha i jego twórczości.

ERNST SCHULIN: *Das Problem der Individualität*. „Historische Zeitschrift” 1963, Bd. 197, nr 1, s. 102—133.

Studium o dziele jednego z najbar dziej znanych historyków niemieckich ostatnich czasów Friedricha Meineckego, *Die Entstehung des Historismus*. Celem

autora studium, asystenta Uniwersytetu w Giessen, jest popularyzacja zawartych w dziele Meineckego problemów i wykazanie ich oddziaływania na współczesną historiografię zachodnio-niemiecką.

Niemcy w okresie I wojny światowej

GERHARD RITTER: *Eine neue Kriegsschuldthese? Zu Fritz Fischers Buch Griff nach der Weltmacht*. „Historische Zeitschrift” nr 3/1962, s. 646—668.

Artykuł recenzyjny znanego historyka zachodnoniemieckiego, Gerharda Rittersa, który polemizuje z tezami głośniejszej już książki hamburskiego historyka profesora Fritza Fischera, *Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszieldpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914/18* (Düsseldorf, Droste Verlag, 1961, s. 896). Jak wiadomo, prof. Fischer przeprowadził gruntowne studia w archiwach Bonn, Koblencji, Poczdamu, Merseburga, Stuttgartu, Monachium i Wiednia i zestawiał po raz pierwszy wszystkie niemieckie cele wojenne z okresu I wojny światowej. W rezultacie swych studiów postawił tezę, która zrywa z dotychczasowymi poglądami historiografii niemieckiej, jakoby I wojna światowa była defensywną walką Niemiec z ich agresywnymi wrogami. Świadczy o tym fakt, iż cele wojenne Niemiec zostały określone przed wybuchem wojny. Na podstawie przeprowadzonych badań Fischer doszedł także do wniosku, że dążenie Niemiec do realizacji wytoczonych celów nie skończyło się w okresie I wojny światowej, co pozwoliło mu na sformułowanie następnej z kolei tezy o ciągłości niemieckiej polityki zagranicznej. Z tymi tezami Fischera polemizuje Ritter. Odnosi się przy tym wrażenie, że polemika ma charakter nie tyle naukowy, ile polityczny.

EGMONT ZECHLIN: *Das „schlesische Angebot” und die italienische Kriegsgefahr 1915*. „Geschichte in Wissenschaft und Unterricht” nr 9/1963, s. 533—556.

Rząd włoski postanowił wyzyskać ciężkie położenie polityczne i militarne Austro-Węgier dla odzyskania pozostałych jeszcze we władaniu austriackim terenów włoskich. Sprawa ta wywołała niepokój nie tylko w Wiedniu, lecz także w Berlinie. Zaniepokojenie w stolicy Niemiec wzrosło szczególnie, gdy rozeszły się pogłoski, że wpływowi koła wiedeńskie rozważają możliwość zawarcia osobnego pokoju z Rosją, by uzyskać wolną rękę do rozprawy z Włochami. Ewentualność zawarcia osobnego pokoju Austrii z Rosją z jednej strony, a z drugiej — przystąpienia Włoch do wojny po stronie państw Ententy tak przeraziła niemiecki rząd Bethmana Hollwega, iż postanowiono zażegnać niebezpieczeństwo poprzez udzielenie Austro-Węgrom rekompensaty na Śląsku za odstąpienie Włochom terytorium w Lombardii. Zagadnieniem tym zajmuje się szczegółowo autor przedmiotowego artykułu, profesor Uniwersytetu w Hamburgu, na podstawie przeprowadzonych studiów archiwalnych w *Haus-Hof- und Staatsarchiv* w Wiedniu, *Kriegsarchiv* w Wiedniu, *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes* w Bonn oraz w *Bundesarchiv* w Koblenz. Niestety Zechlin nie przeprowadził podobnych poszukiwań w archiwach włoskich i ograniczył się tylko do wyzyskania włoskiej literatury przedmiotu. Wyniki badań, do jakich doszedł Zechlin, mają charakter polemiczny wobec tezy zawartej w dziele F. Fischera, *Deutschlands Griff nach der Weltmacht* i mają wykazać, że kanclerz Bethmann Hollweg, godząc się na udzielenie rekompensaty terytorialnej Austro-Węgrom na Śląsku, nie mógł być bezwzględnym aneksjonistą za jakiego uważa go Fischer.

FRITZ DICKMANN: *Die Kriegsschuldfrage auf der Friedenskonferenz von Paris 1919*. „Historische Zeitschrift” 1963, Bd. 197, nr 1, s. 1—100

Po ukazaniu się głośnej i rewelacyjnej książki Fischera ożywiły się bardzo w Niemczech zachodnich badania nad dziejami I wojny światowej.

Celem ich jest obalenie tez zawartych w książce Fischera. Tendencje te występują również w artykule Dickmanna. Charakteryzuje je następujące zdanie: „Niemieckie badania nad zagadnieniem odpowiedzialności za wybuch I wojny światowej kładą duży nacisk na to, że Niemcy były jedynym mocarstwem zainteresowanym w zachowaniu *status quo* i nie miały żadnego celu możliwego do zrealizowania jedynie na drodze wojny. To jest bez wątpienia słuszne”. Twierdzenie to, po ukazaniu się dzieła Fischera, jest tendencyjnym przemilczeniem najnowszych wyników badań. Dickmann usiłuje udowodnić, że takich celów w ogóle nie było, tylko metody polityki zagranicznej i niezręczność niemieckiej dyplomacji wywoływały wrażenie, że cele takie istniały. Studium Dickmanna jest przykładem nacjonalistyczno-konserwatywnych tendencji w historiografii zachodnoniemieckiej.

Niemcy w okresie Republiki Weimarskiej

REINHARD KÜHNEL: *Die Revolution in Bayern 1918*. „Geschichte in Wissenschaft und Unterricht” nr 11/1963, s. 681—693.

Autor poddał rewizji dotychczasowe poglądy na genezę i przebieg rewolucji w Bawarii, głoszące, że była ona tylko rodzajem puczu zorganizowanym przez nieliczną grupę ludności. Kühnel doszedł do wniosku, że pogląd ten nie wytrzymuje krytyki, ponieważ przeczy temu przebieg rewolucji, kiedy to bez większego trudu opanowana została stolica Bawarii — Monachium. Wprawdzie siłą napędową rewolucji był proletariát monachijski, to jednak spotkał się on z poparciem szerzkich kręgów społeczeństwa bawarskiego ze znanymi ze swego konserwatyzmu chłopami bawarskimi włącznie. Artykuł opracowany na podstawie literatury przedmiotu.

Niemcy w okresie hitlerizmu

GOLO MANN: *Das Werk Hermann Rauschning*s. „Neue Rundschau” nr 4/1963, s. 577—589.

Z okazji nowego wydania w Niemczech zachodnich *Revolution des Nihilismus* Golo Mann przypomniał sylwetkę polityczną autora, Hermanna Rauschninga, byłego prezydenta Wolnego Miasta Gdańska, który zerwał z Hitlerem i uciekł za granicę. Walczył tam piórem z narodowym socjalizmem, wydając wspominaną *Revolution des Nihilismus* (*Rewolucję nihilizmu*) i *Gespräche mit Hitler*.

Walka — Śmierć — Pamięć 1939—1945. W dwudziestą rocznicę powstania w warszawskim getcie 1943—1963. Opracował STANISŁAW POZNAŃSKI. Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa. P. P. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1963.

Album poświęcony jest trzem sprawom: dziejom eksterminacji ludności żydowskiej w Europie, w szczególności w Polsce od chwili objęcia władzy przez Hitlera w Niemczech, aż po r. 1945; walce Żydów z reżimem hitlerowskim, a zwłaszcza w powstaniu w warszawskim getcie, oraz tradycjom uczczenia pamięci wymordowanych Żydów.

Przez 194 strony albumu (bez paginacji) przewijają się te trzy sprawy omawiane przez red. Poznańskiego i ilustrowane bogatym serwisem fotografii i dokumentów. Autor przedstawił te sprawy na szerokim tle ówczesnych wydarzeń politycznych.

Album ukazał się w formacie 27×28 cm. Wybór dokumentów oraz fotografii — spośród nich szereg publikowanych po raz pierwszy — został trafnie dostosowany do charakteru relacji.

Niemcy po 1945 roku

KLAUS WEGENBACH: „FAZ contra Enzensberger. „Neue Rundschau” nr 4/1963, s. 682—687.

Wybitny poeta zachodnioniemiecki młodego pokolenia, H. M. Enzensberger napisał studium pt. *Journalismus als Eiertanz, Beschreibung einer Allgemeinen Zeitung für Deutschland* wydane w książce pt. *Einzelheiten*, a wydane przeciwko polityce redakcyjnej

jednej z największych gazet zachodnioniemieckich — „Frankfurter Allgemeine Zeitung”. Enzensberger porównał sposób podawania informacji w okresie jednego tygodnia (od 7 do 16 XII 1961 r. przez „FAZ” z jedenastoma innymi wielkimi amerykańskimi, angielskimi, francuskimi, skandynawskimi i niemieckimi dziennikami o zasięgu światowym. W wyniku tego porównania stwierdził, że redakcja „Frankfurter Allgemeine Zeitung” nie tylko wiele istotnych faktów podała w swoistym oświeleniu, lecz nawet niektóre całkowicie przemilczała. Stąd też Enzensberger uważa, że autoreklama dziennika jako pisma niezależnego, obiektywnego i poważnego jest nieuzasadniona.

Jesienią 1963 r. „Frankfurter Allgemeine Zeitung” wydała broszurę, której celem było odparcie zarzutów Enzensbergera. Wegenbach zajmując stanowisko w tym sporze, dochodzi do przekonania, że zarzuty Enzensbergera są w pełni uzasadnione, co dokumentuje szeregiem przykładów.

JOACHIM PECK: *Für die Lösung des deutschen Problems*. „Deutsche Aussenpolitik” nr 7/1963, s. 537—544.

Autor omawia problematykę obrad międzynarodowego kolokwium odbytego w Brukseli w dn. 10—12 V 1963 r. w sprawie uregulowania problemu niemieckiego w drodze rokowań. Udział w nim wzięły czołowe osobistości życia publicznego 14 państw europejskich i USA. NRD przekazała komitetowi organizacyjnemu swoje tezy do tematów obrad czterech komisji kolokwium: do spraw Berlina zachodniego, granicy na Odrze i Nysie, militarne go niezaangażowania Niemiec i zawarcia traktatu pokojowego. Przedstawiciele NRD — pomimo zaproszenia przez komitet organizacyjny — nie uczestniczyli w obradach z uwagi na uniemożliwienie im wjazdu przez władze belgijskie. Jak bardzo problematyka będąca przedmiotem obrad leży w centrum zainteresowania światowej opinii publicznej, świadczy wiele cytowanych przez autora wypowiedzi uczestników tego kolokwium, którzy uwa-

żają, że problem niemiecki i poszukiwanie możliwości pokojowego rozwiązania tego problemu należą do najważniejszych zadań naszych czasów. W oświadczeniu podjętym na zakończenie obrad zaakcentowano konieczność jak najszybszego pokojowego rozwiązania problemu niemieckiego w następujących punktach: 1) międzynarodowego zatwierdzenia granic obu państw niemieckich i państw z nimi sąsiadujących, 2) uznania NRD i nawiązania z tym państwem niezbędnych stosunków oraz normalizacji stosunków między państwami niemieckimi, 3) zahamowania wyścigu zbrojeń lub zredukowania zbrojeń w obu państwach niemieckich, utworzenia strefy bezatomowej w Europie środkowej z włączeniem obu państw niemieckich, 4) utworzenia statusu niezależnego, neutralnego miasta Berlina zach., wprowadzenia zakazu działalności szpiegowskiej i szkodliwej propagandy, która byłaby wymierzona przeciwko NRD lub innym państwom, 5) zawarcia paktu nieagresji między państwami NATO i Układu Warszawskiego.

GREGOR SCHIRMER: *Völkerrecht schützt Grenzen der DDR*. „Deutsche Aussenpolitik” nr 9/1963, s. 703—709.

G. Schirmer omawia w historycznym zarysie poszczególne etapy tworzenia się obecnej granicy państwowej NRD. Granice te, które początkowo były odgraniczeniem radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec od zachodnich stref okupacyjnych, a w r. 1948 były także granicami dzielącymi te terytoria w sensie stref walutowych, w r. 1949 nabrały charakteru granic państwowych. Autor stwierdza, że z chwilą powstania separatystycznego państwa strefy zachodniej oraz powstania NRD, granica pomiędzy zachodnimi a radziecką strefą okupacyjną — nazywana czasami jeszcze „linią demarkacyjną” — przekształciła się w granicę państwową w sensie prawnomiędzynarodowym tzn. granicę pomiędzy dwoma niezależnymi od siebie państwami.

G. TUNKIN: *Non-Aggression Pact: Important Step towards Détente*. „International Affairs” (Moscow) nr 10/1963, s. 9—14.

Prof. G. Tunkin, znany radziecki specjalista z zakresu zagadnień prawa międzynarodowego, rozpatruje perspektywę zawarcia paktu o nieagresji, jakie wyłoniły się po podpisaniu moskiewskiego układu o zakazie prób broni nuklearnej. Po zreferowaniu zasadniczych poglądów i stanowisk wobec wysuwanego przez państwa socjalistyczne projektu paktu o nieagresji między państwami członkami Układu Warszawskiego i NATO, autor rozpatruje dwa zasadnicze zagadnienia: stosunku paktu o nieagresji do Karty Narodów Zjednoczonych, a zwłaszcza do art. 2, par. 4 tejże Karty, oraz wpływ ewentualnego zawarcia paktu o nieagresji na uznanie istnienia dwóch państw niemieckich. Powyższe zagadnienia są bowiem często wysuwane przez przeciwników paktu o nieagresji jako czynniki uniemożliwiające Zachodowi przyjęcie go w formie proponowanej przez państwa obozu socjalistycznego.

Prof. Tunkin wykazuje bezpodstawność tych zastrzeżeń. Pakt o nieagresji mógłby bowiem stać się konkretną formą powszechnego zakazu wojny agresywnej przewidzianego przez Kartę NZ. Nieuznanie przez Zachód istnienia NRD jako suwerennego państwa przejawia się m. in. w wykorzystaniu dla politycznych celów nieuznawania nowych państw, a w szczególności państw powstałych na drodze rewolucji socjalistycznej lub ruchów narodowo-liberalnych, tzw. konstytutywnej teorii uznania. Taktyka taka jest sprzeczna ze współczesnymi tendencjami prawa międzynarodowego, a nieuznanie NRD jest wyrazem niechęci do odprężenia ze strony NRF i innych państw zachodnich.

G. HERDER, M. KOHL: *Rechtliche Aspekte des Moskauer Abkommens*. „Deutsche Aussenpolitik” nr 11/1963, s. 878—883.

Artykuł stanowi wzięcie omówienie zasadniczych problemów związanych z zawarciem w Moskwie przez Związek Radziecki, USA i Wielką Brytanię układu o zakazie doświadczeń z bronią nuklearną. Przeprowadzając analizę prawną tekstu układu, autorzy zwracają uwagę na wpływ poszczególnych postanowień układu na projekty kodyfikacji prawa kosmicznego opartego na zasadach pokojowej koegzystencji państw oraz na realizację zasady wolności żeglugi po morzu otwartym. Dalszymi konsekwencjami zawartego w Moskwie układu winny być następne kroki zmierzające do całkowitego i powszechnego rozbrojenia. Obszerne fragmenty artykułu dotyczą stanowiska obu państw niemieckich wobec układu moskiewskiego. Mimo że oba państwa przystąpiły do niego, istnieje zasadnicza różnica w stosunku obu rządów niemieckich do kwestii traktowania go. Z jednej bowiem strony rząd NRD poparł cały tekst układu bez zastrzeżeń, składając swój podpis pod nim 8 VIII 1963 r., z drugiej zaś strony akces rządu bńskiego nastąpił wskutek nacisku światowej opinii publicznej i groźby uznania go przez cały świat za przeciwnika odprężenia. Tak więc podpis rządu NRF — jak konkludują autorzy — należy jedynie do formalnych, przy jednoczesnym zamiarze prowadzenia polityki sprzecznej z duchem układu moskiewskiego.

Niemcy a integracja Europy zachodniej

V. MILYUKOVA: *Political Integration in Bonn's Interest*. „International Affairs” (Moscow) nr 7/1963, s. 20—25.

Autorka dokonuje analizy kierunków rozwojowych integracji zachodnioeuropejskiej. Proces ten nie przebiega bez zakłóceń i ujawnia szereg sprzeczności, jakie występują pomiędzy poszczególnymi państwami kapitalistycznymi. Obok antysocjalistycznych celów, jakimi kierują się państwa uczestniczące

w tworzeniu się wspólnoty zachodnioeuropejskiej, integracja ta wymierzona jest również przeciwko Stanom Zjednoczonym i Wielkiej Brytanii. Ma ona zahamować i ograniczyć dominującą rolę USA w kształtowaniu polityki Europy zachodniej.

Integracja zachodnioeuropejska służy przede wszystkim NRF. Faktu tego nie ukrywają politycy i publicyści zachodniemieccy, widząc w procesie tym szanse realizacji swych własnych politycznych celów. M. in. NRF usiłuje wykorzystać integrację dla urzeczywistnienia swych roszczeń terytorialnych i wzrostu wpływów niemieckich w świecie kapitalistycznym.

ALFONS TITZRATH: *Économie concertée oder soziale Marktwirtschaft*. „Europa Archiv” nr 14/1963, s. 533—540.

Ogłoszony przez zarząd Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w październiku zarys działalności gospodarczej na przeszłość spotkał się z o wiele przychylniejszym przyjęciem we Francji aniżeli w NRF. Francuzi stwierdzili, że będą w stanie bez większych przeszkód przystosować swoje planowanie gospodarcze do wymagań władz EWG. Natomiast w Niemczech zachodnich sprawa planowania gospodarczego władz EWG napotkała na zastrzeżenia głównie ze strony ówczesnego ministra gospodarki a obecnego kanclerza NRF — Erharda. Sprawa ta wywołała ożywioną polemikę, w której wypowiedziały się za przyjęciem planu Komisji EWG, jakkolwiek z pewnymi poprawkami, dwie najbardziej wpływowe organizacje życia gospodarczego NRF: *Bundesverband der Deutschen Industrie* i *Deutscher Industrie- und Handelstag*. Autor artykułu wypowiada się przeciwko planowaniu władz EWG. Uważa bowiem, że w większym organizmie gospodarczym, jakim jest EWG mankamenty planowania uwewnętrzniają się ze zdwojoną siłą.

Zestawili: Z.K., A. S-L., J.M., E.S.